

УДК (658,512,2)

*Ольга Гервас,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти
та комп'ютерних технологій
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ОСНОВАМ ЕКОДИЗАЙНУ

В останні роки проблеми екології природи, людини, культури актуалізувались і виступили на передній план. Екологія культури й природи, екологія дизайну – реалії сьогодення. Проблемний спектр екологічного дизайну постійно поширюється, визначені основні критерії екологічного дизайну тощо.

Ключові слова: *екологія, екологічна культура, дизайн, практика виготовлення декоративних виробів, архітектурне та ландшафтне планування.*

В последние годы проблемы экологии природы, человека, культуры актуализировались и выступили на передний план. Экология культуры и природы, экология дизайна – реалии настоящего. Проблемный спектр экологического дизайна постоянно расширяется, определены основные критерии экологического дизайна и т.д.

Ключевые слова: *экология, экологическая культура, дизайн, практика изготовления декоративных изделий, архитектурное и ландшафтное планирование.*

In recent years, environmental problems of nature, human culture have been aktualized and were to the fore ground. Ecology of culture and nature, environment design – the realities of today. Problem range of ecological design is constantly spreading, the basic criteria of environmental design etc. are determined.

Key words: *ecology, ecological culture, design, practice making decorative products, architectural and landscape planning.*

В останні роки проблеми екології природи, людини, культури настільки актуалізувались, виступили на передній план, їм приділяється стільки уваги, що складається уявлення, начебто і екологічна свідомість, і відповідна проектна практика – недавні винаходи. Однак більшість екологічних критеріїв з віку в вік враховувалися в людській діяльності.

Існують такі поняття як «екологія культури» та «екологія природи», які не варто різко ділити, розмежовувати, адже, ці два терміни тісно

пов'язані. Екологія культури неможлива без природного підґрунтя, оскільки екологія природи неможлива без культурної людини. В соціумі сформувалася думка про те, що природа має більше запасів міцності, адже, в цій ситуації ще можна все виправити, розмножити й спробувати відновити. В культурі ж нічого не можна заповнити.

Світогляд, який сформувався в культурі як екологічний рух, безперечно заслуговує значної уваги, адже, в сучасному світі таке специфічне світосприйняття стає домінантним філософським баченням тих трансформацій, які йдуть на зміну ХХ століття. Тобто, сформувалося поле метаекологічної проблематики, що зарекомендувало себе як тотальну наскрізну структуру. Екологія культури й природи, екологія дизайну – реалії сьогодення. Й на цьому етапі виникає питання, що таке екологічно безпечний дизайн, і як він можливий? [5].

Проблемний спектр екологічного дизайну постійно поширюється: процеси виробництва, розподілу, споживання товарів і утилізації відходів усвідомлюються вже як системний зв'язок, на який дизайнер може окремим чином вплинути своїм рішенням. При цьому критерії охорони навколишнього середовища, економії природних ресурсів, які не відновлюються, екологічної безпеки технологій і самих виробів затверджуються як найбільш важливі, ніж економічні, функціональні і естетичні критерії. Питання про співвідношення користі та шкоди від продукту, який виробляється для системи в цілому, можливість інтеграції продуктів в глобальну систему розглядаються як основні професійні орієнтири в роботі дизайнера.

Екологічний початок виражається в дизайні не тільки в перегляді відношення до окремих матеріалів і технологій, в продовженні строків слугування виробів тощо, але й, перед усім, в якісному уявленні про роль людини в світі, частиною якого він є. Концепції і проекти, що орієнтовані на глобальну задачу формування і розвитку особливої екологічної культури, на виховання суспільства у напрямку природосвідомості.

У сферу екологічного дизайну включаються найрізноманітніші явища художньо-конструкторської практики. Під екологічними розуміються різні явища та форми дизайну, спрямовані, в тому чи іншому плані, на гармонізацію відносин людини з навколишнім світом, на затвердження в його діяльності принципів екологічної етики.

Проблемою екологічного виховання протягом тривалого часу займаються такі видатні вчені – педагоги сучасності як: С. Дерябо, В. Крисаченко, С. Лебідь, О. Плахотнік, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, В. Ясвін і багато інших.

Ряд авторів (Н. Пустовіт, В. Сластьонін, Г. Тарасенко) вважають, що основою екологічної культури є екологічні знання, які за рівнем узагальнення поділяються на локальні (або часткові), тематичні, предметні та філософські. Локальні знання вводяться на основі узагальнення окремих фактів і понять. Тематичні – формуються на основі узагальнення

локальних знань у процесі вивчення окремих розділів, тем. Узагальнення екологічних знань кількох розділів і предмета формує предметні знання [3].

В середині ХХ століття людина вперше побачила нашу планету з космосу. Це здійснило, мабуть, більший вплив на мислення, ніж революція, яку здійснив у ХVІ столітті Коперник, перевернувши самосвідомість людства відкриттям, що Земля не є центром Всесвіту. З космосу ми побачили маленьку, слабку кульку, де переважають не творіння людських рук, а структури хмар, океанів, рослинності та ґрунтів. Неспроможність людини «вписати» свою діяльність в ці структури в корні змінює планетарні системи. Багато таких змін супроводжується катастрофами, що загрожують життю. Цю нову об'єктивну реальність ми повинні признати та освоїти.

Сьогодні вже зрозуміло, що екологічні проблеми тісно пов'язані з усіма важливими аспектами стратегії стабільного розвитку суспільства: екологічними, політичними, суспільно-культурними, промисловими, сільськогосподарськими, торговими і т.д., «у плані екологізації проектної культури дуже важливо вже зараз організовувати і всіляко заохочувати наукову проектно-пошукову діяльність зі створення образів середовища майбутнього, яка направлена на постановку і вирішення проблем стійкого економічного і соціально-культурного розвитку суспільства» [3].

Останнім часом світ охопила хвиля екодизайну, яка набуває потужного виміру культурутворення. В сучасному суспільстві екологічно безпечний напрям дазайну – це найпопулярніший fashion напрям, Подібний біо-бум – своєрідне прагнення людини вижити в умовах глобально несприятливої екологічної ситуації та всесвітньої економічної кризи [4].

Перший, хто підняв питання екології середовища, людини в світі, проблеми науки був І. Кант. Він намагався поєднати зоряне небо над головою і моральний закон внутрішнього світу людини. Кожна культура має свої регулятиви, щоб з'єднати природу і свободу. Кант помістив в середину красу, естетичну здібність судження та естетику. Зараз існує аналогічна проблема. Природа під загрозою, вона стає планетарним домом людини, яка знаходиться в положенні заручника разом із природою і планетою [5].

В останні роки проблеми екології природи, людини, культури актуалізувалися, виступили на передній план, їм приділяється стільки уваги, що складається уявлення, начебто і екологічна свідомість, і відповідна проектна практика – недавні винаходи. Однак більшість екологічних критеріїв з віку в вік враховувалися в людській діяльності. Інша справа, що вони стали б застосовуватися тепер більш свідомо, спеціально розроблятися і поглиблюватися; чисто обмежуючі природоохоронні заходи почали доповнюватись іншими формами організації взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Дизайн, включений в систему промислового виробництва, бере

участь в загальному процесі освоєння і застосування новітніх технологій, які стають додатковими джерелами небезпеки. Тому в середині 70-х років почалася екологізація дизайну, і, в першу чергу, були підняті питання охорони природних ресурсів (енергетична криза актуалізувала проблеми скорочення витрат на надлишкове виробництво, економії цінної сировини і палива). Відповідно визначилося завдання продовження строків користування виробами. Цей напрям пошуків екологічних вирішень в дизайні був умовно позначений, як забезпечення «економічної екологізації» – екологізації з позиції економіки. Тобто були визначені **основні критерії екологічного дизайну:**

- відповідність виробів вимогам охорони навколишнього середовища;
- необхідність економії природних ресурсів.

Проблемний спектр екологічного дизайну постійно поширюється: процеси виробництва, розподілу, споживання товарів і утилізації відходів усвідомлюються вже як системний зв'язок, на який дизайнер може окремим чином вплинути своїм рішенням. При цьому критерії охорони навколишнього середовища, економії природних ресурсів, які не відновлюються, екологічної безпеки технологій і самих виробів затверджуються як найбільш важливі, ніж економічні, функціональні і естетичні критерії. Питання про співвідношення користі та шкоди від продукту, який виробляється для системи в цілому, можливість інтеграції продуктів в глобальну систему розглядаються як основні професійні орієнтири в роботі дизайнера.

Екологічний початок виражається в дизайні не тільки в перегляді відношення до окремих матеріалів і технологій, в продовженні строків слугування виробів і т.д., але й, передусім, в якісному уявленні про роль людини в світі, частиною якого він є. Концепції і проекти, орієнтовані на глобальну задачу формування і розвитку особливої екологічної культури, на виховання суспільства в дусі природосвідомості, затвердження органічного образу життя, представляють в дизайні самостійну лінію.

У сферу екологічного дизайну включаються найрізноманітніші явища художньо-конструкторської практики. Під екологічними розуміються різні явища та форми дизайну, спрямовані, в тому чи іншому плані, на гармонізацію відносин людини з навколишнім світом, на затвердження в його діяльності принципів екологічної етики. Надання переваги екологічному світобаченню є визначаючим показником належності конкретних проектів, планів, розробок, програм екодизайну.

Екологічний дизайн в контексті модних інновацій та діяльності дизайнерів. Екологічний дизайн – одна з останніх парадигм бачення сучасних планетарних реалій, коли екологія набуває своїх властивостей вже майже в усіх галузях виробництва, дизайні, моді тощо. Екологічний дизайн є узагальнюючою номінативною ознакою сьогоденного бачення людини як родової істоти, а також, одягу як планетарної ознаки, яка так чи

інакше пов'язана з модою. Отже, художнє конструювання і мода об'єднуються в контексті тілесних практик культури.

Останнім часом світ охопила хвиля екодизайну, яка набуває потужного виміру культуротворення. В сучасному суспільстві екологічно безпечна дизайн – це найпопулярніший fashion напрям, Подібний біо-бум – своєрідне прагнення людини вижити в умовах глобально несприятливої екологічної ситуації та всесвітньої економічної кризи [5].

На даний час еко-мода все активніше крокує в маси. Міжнародні періодичні журнали «Vogue», «International Textile», «Elle», «Shape», «Rolling Stone Magazine» все частіше звертаються до екологічної проблематики, а останніми роками присвячують цілі номери темі екологічно безпечної моди. Аналіз останніх публікацій свідчить про те, що феномен еко-дизайну займає вагому нішу в соціокультурному житті. Еко-мода починає створювати певний формотворчий імідж, який панує на метакультурному просторі всієї земної кулі. Виникають інші цінності, які буквально перегортають наше світосприйняття.

Ідеологічно-екологічний бум, який зараз набуває великих обертів в дизайні, художньому конструюванні і в культурі, пов'язаний з двома тенденціями. Перша – намагання підняття етнокультуру на належний рівень. Етнокультура – це наш дім, який несе в собі надцінності культуротворення. Інша тенденція – це ситуація, коли техніка вже стає невід'ємною частиною людини, й в цих умовах виникає одна культурна пластика. Така особистість повинна створювати цілком новий світ, який розвивається на основі новітніх технологій (екологічна музика, екологічні ландшафти тощо). Все це говорить про те, що людина намагається повернутися до натури, до природи. Тобто, світ дизайнерських практик знаходиться в досить складному становищі вибору творити: продовжувати традиційну культуру, яка вмирає і не є цінністю, або цінністю залишається природа як новий едем.

Існують такі поняття як «екологія культури» та «екологія природи» які не варто різко ділити, розмежовувати, адже, ці два терміни тісно пов'язані. Екологія культури неможлива без природного підґрунтя, оскільки екологія природи неможлива без культурної людини. В соціумі сформувався думка про те, що природа має більше запасів міцності, адже, в цій ситуації ще можна все виправити, розмножити й спробувати відновити. В культурі ж нічого не можна заповнити.

Цікаво про екологічне одкровення нашого часу в книзі «Втрачена парадигма: природа людини» говорить Едгар Морен. Екологічна теорія розглядає й аналізує питання взаємовідносин між організмами і середовищем їх існування. Тривалий час вважалося, що люди існують у світі, де домінує закон – перемагає сильніший. Проте, екологічна наука дійшла висновку про те, що життя живих істот на землі утворює певну цілісну екосистему. Отож, екологічна свідомість повинна запропонувати й привнести зміни в ідею природи, яку спочатку зображали тільки як

сукупність живих систем [4].

Світогляд, який сформувався в культурі як екологічний рух, безперечно заслуговує значної уваги, адже, в сучасному світі таке специфічне світосприйняття стає домінантним філософським баченням тих трансформацій, які йдуть на зміну ХХ століття. Тобто, сформувалося поле метаекологічної проблематики, що зарекомендувало себе як тотальну наскрізну структуру. Екологія культури й природи, екологія дизайну – реалії сьогодення. Й на цьому етапі виникає питання, що таке екологічно безпечний дизайн і як він може проявлятися?

Практика виготовлення декоративних виробів із вторинних матеріалів. Під екологічним дизайном мається на увазі використання не тільки продуктів вторинної переробки чи не перероблених матеріалів, для виготовлення виробів, але і таких матеріалів промислового виробництва, які не викликають побічних захворювань і легко підлягають утилізації.

У СРСР, наприклад, існувала система ефективного збору вторинної сировини, яка включала: рекламну кампанію, інфраструктуру, мотивацію, проте, на сьогоднішній день усі складові цієї організації не функціонують.

Декоративні вироби з пластикових пляшок. Прикладом використання вторинних матеріалів у художньому конструюванні є вироби з пластикових пляшок. Пластикових пляшок у сучасному житті стало дуже багато. З них, деякі талановиті майстри споруджують великі теплиці для овочів, будують альтанки, декоративні огорожі, дуду дуже багато невеликих декоративних виробів.

Квіти з дроту та нейлонових колготок або шкарпеток. Це приклад використання вторинних матеріалів у виготовлення декоративних виробів та композиції. Виконання таких квітів зовсім не складне, тому ця техніка приваблює, як дітей так і дорослих.

Екологічний напрям в архітектурному та ландшафтному плануванні. Екологічне лихо уже є, руйнує людські осередки мешкання і саму людину. Чи можна запобігти лихові?

Дослідження, опубліковане (2002 р.) журналом «Que choisir» (США), свідчить: у трьох з чотирьох квартир (обстежено 885 жителів) атмосфера забруднена, в ній присутні органічні летючі сполуки і альдегіди: в кращому разі алергени, в гіршому – канцерогени в концентраціях, які у багато разів перевищують допустимі норми. Фарби, лаки, клей, вапно, цемент, ізоляційні матеріали, склопластик, ДСП, асбест, полімерні шпалери... нас оточують сотні хімічних сполук, які із-за неефективної вентиляції скупчуються в будинках і отруюють ті 15 тис. літрів повітря, що щодня проходять через легені.

Американці охрестили цю проблему «синдромом хворого житла» [6] – він загрожує не тільки окремим людям, але і всій планеті. Як позбавитися хворого синдрому? Однозначно: претворити наші помешкання, двори, квартали, мікрорайони і все місто в парк, в зелену територію – закон природи! Отже проблема житлових мікрорайонів-

парків, де життя мешканців має ще й оздоровлюючу, рекреаційну якість, – повинна існувати та реалізуватися.

Раціоналістично-технократична архітектура та будівельна інженерія, які є індіферентними до екології, до природи взагалі – звідси і починаються проблеми уже людського життя, яке нівелюється, регресується, занепадає. Як архітектуру і взагалі будівництво житла наблизити до природи, до екологічного середовища? Створити феномени еко-архітектури, еко-інженерії, еко-будівництва і будувати по-новому, за законами Природи [6].

Таким чином, екологічну культуру майбутнього інженера-педагога можна визначити, по-перше, як засвоєння особистістю екологічних знань та навичок, коли вони органічно поєднуються зі знаннями сучасної екологічної та соціокультурної ситуації і становлять своєрідний екологічний світогляд; по-друге, як здатність особистості творчо мислити та постійно самовдосконалюватися, займатися самоосвітою; по-третє, як сукупність соціально значущих якостей (патріотизм, ерудованість, духовна культура тощо); по-четверте, як «форма адаптації етносу до природних умов».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дорошко О. М. Совершенствование подготовки будущих учителей начальной школы к осуществлению экологического воспитания младших школьников : дис. ... канд. пед. наук / Дорошко О. М. – К., 1988. – 36 с.
2. Кароне Г. Н. К созданию методики экологического образования школьников / Г. Н. Кароне // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 29.
3. Кириллова З. П. Экологическое образование и воспитание школьников в процессе образования / З. П. Кириллова. – М. : Просвещение, 2003. – 295 с.
4. Концепція екологічної освіти України // Директор школи. – 2002. – № 16. – Квітень. – С. 24–25.
5. Мамедов Н. М. Концепция устойчивого развития и экологическое образование / Н. М. Мамедов // Экология и география. – 2005. – № 3. – С. 24–28.
6. Преображенский В. С. Что нам нужно? Экологические элементы в программе или ведущая роль экологического подхода? / В. С. Преображенский // География в школе. – 2001. – № 3. – С. 37–39.